

Janusz Jankowski...

Propozycje zmian k.p.c. zawarte w projekcie ustawy o zmianie ustawy : Kodeks postępowania cywilnego, ustawy Kodeks rodzinny i opiekuńczy i ustawy o świadczeniu przez prawników zagranicznych pomocy prawnej w Rzeczypospolitej Polskiej

Palestra 51/11-12(587-588), 92-96

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Janusz Jankowski, Sławomir Cieślak

Propozycje zmian k.p.c. zawarte w projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy Kodeks rodzinny i opiekuńczy i ustawy o świadczeniu przez prawników zagranicznych pomocy prawnej w Rzeczypospolitej Polskiej

Proponowane w projekcie zmiany Kodeksu postępowania cywilnego w sposób wyraźny dzielą się na dwie zasadnicze grupy. Pierwsza grupa obejmuje zmiany przepisów regulujących postępowanie nieprocesowe w dwóch rodzajach spraw z zakresu prawa osobowego, tzn. w sprawach o ubezwłasnowolnienie, a także w sprawach o uchylenie albo zmianę ubezwłasnowolnienia. Natomiast druga grupa zawiera zmiany szeregu przepisów, z których część ma charakter porządkujący, a pozostałe mają istotne znaczenie dla przebiegu postępowania cywilnego (głównie w zakresie formalizmu procesowego).

I. Zmiany dotyczące postępowania nieprocesowego w sprawach o ubezwłasnowolnienie, a także o uchylenie albo zmianę ubezwłasnowolnienia

Pozytywnie należy ocenić zmiany mające na celu wzmocnienie ochrony (pozycji procesowej) osoby, której dotyczy wnioski o ubezwłasnowolnienie, a także osoby już ubezwłasnowolnionej. Dla osiągnięcia tego celu proponuje się dwa rodzaje rozwiązań. Pierwszy z nich polega na realnym zwiększeniu uprawnień procesowych tych osób oraz wprowadzeniu innych „udogodnień” dla tych podmiotów w postępowaniu. Rozwiązania drugiego rodzaju sprowadzają się do zapisania w

ustawie pewnych postulatów oraz do innego zredagowania dotychczas obowiązujących przepisów.

Do rozwiązań prowadzących do realnego zwiększenia uprawnień procesowych osób ubezwłasnowolnionych należy zaliczyć propozycję dodania § 3 w art. 559 k.p.c. Na podstawie obecnie obowiązującego art. 559 w literaturze i orzecznictwie przyjmuje się, że ubezwłasnowolniony nie jest uprawniony do złożenia wniosku o uchylenie albo zmianę ubezwłasnowolnienia¹. W doktrynie zgłaszane są jednocześnie postulaty *de lege ferenda* przyznania takiego uprawnienia ubezwłasnowolnionemu. Propozycję przyznania ubezwłasnowolnionemu legitymacji do wystąpienia z wnioskiem o uchylenie lub zmianę ubezwłasnowolnienia należy więc ocenić pozytywnie. Proponowana zmiana jest tym bardziej uzasadniona, że na podstawie obecnie obowiązującego art. 560 k.p.c. przyjmuje się, że ubezwłasnowolniony może zaskarżyć samodzielnie postanowienia wydawane także w postępowaniu o uchylenie albo zmianę ubezwłasnowolnienia. Po wprowadzeniu proponowanej zmiany będziemy mieli do czynienia ze spójnym wewnątrznie wyjątkiem od zasady przewidzianej w art. 65 § 1 *in initio* k.p.c., według której uprawnienie do podejmowania czynności procesowych przysługuje takim osobom fizycznym, które mają zdolność procesową. Przepisy art. 559 (po zmianie) i 560 będą źródłem uprawnienia do dokonania konkretnych czynności procesowych przyznanego ubezwłasnowolnionemu (a więc osobie pozbawionej zdolności procesowej, zob. art. 65 § 1 k.p.c. w zw. z art. 12 i 15 k.c.) po to, by wzmocnić jego pozycję procesową. W ten sposób dojdzie także do swoistego uporządkowania analizowanej regulacji z punktu widzenia formalizmu procesowego. Zasady odnoszące się do formalizmu procesowego wymagają bowiem jasnej regulacji uprawnienia uczestnika postępowania do dokonywania czynności postępowania cywilnego.

Niewątpliwym „udogodnieniem” dla ubezwłasnowolnionego będzie dodanie paragrafu 2 w art. 560. Celem tego przepisu jest odformalizowanie czynności zaskarżenia dokonywanej przez osobę, której dotyczy wnioski o ubezwłasnowolnienie. Złagodzenie formalizmu następuje w tym wypadku zarówno poprzez ograniczenie wymagań co do formy (wyłączenie zastosowania art. 368 k.p.c.), jak i poprzez ograniczenie rygoryzmu procesowego (wyłączenie rygору odrzucenia apelacji z powodu nieusunięcia jej braków formalnych). Taki kierunek zmiany należy ocenić pozytywnie, zwłaszcza że podobna regulacja występuje już obecnie w art. 47 ustawy z 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego². Nasuwają się jednak zastrzeżenia odnośnie do kwestii szczegółowych. Po pierwsze, wątpliwości budzi ograniczenie zastosowania proponowanego przepisu tylko do sytuacji, gdy środki odwoławcze są wnoszone przez osobę, której

¹ Zob. uchwała SN (7) z 10 listopada 1969 r., III CZP 56/69, OSN 1970, z. 7–8, poz. 118; stanowisko to podtrzymano w uchwale SN z 14 października 2004 r., III CZP 37/04, OSNC 2005, z. 3, poz. 42; B. Czech (w.): *Kodeks postępowania cywilnego*, pod red. K. Piaseckiego, t. II, wyd. 3, s. 480.

² Dz.U. Nr 111, poz. 535 ze zm.

dotyczy wniosków o ubezwłasnowolnienie. Tymczasem środki odwoławcze mogą być wnoszone także przez osobę, która została już prawomocnie ubezwłasnowolniona, np. w postępowaniu o uchylenie ubezwłasnowolnienia. Pozostawienie przepisu art. 560 § 2 w kształcie proponowanym w projekcie spowoduje konieczność dokonywania szerokiej wykładni pojęcia „osoby, której dotyczy wniosek o ubezwłasnowolnienie”, obejmującej swym zakresem także osoby już ubezwłasnowolnione. Po drugie, warto rozważyć, czy poza wnoszeniem środków odwoławczych (właściwie przepis będzie stosowany tylko w odniesieniu do apelacji) odformalizowanie nie powinno dotyczyć również czynności ubezwłasnowolnionego polegającej na złożeniu wniosku o uchylenie albo zmianę ubezwłasnowolnienia, podejmowanej przez ubezwłasnowolnionego na podstawie proponowanego art. 559 § 3.

Co do zasady pozytywnie wypada ocenić propozycję niezwłocznego wysłuchania osoby, której dotyczy wniosek o ubezwłasnowolnienie (nowe brzmienie art. 547). Zastrzeżenia budzi jednak konstrukcja art. 547 § 2. W szczególności wątpliwości budzi wprowadzenie możliwości zarządzenia przez sąd przymusowego sprowadzenia tej osoby na rozprawę w celu jej wysłuchania bez określenia jakichkolwiek przesłanek tej czynności organu postępowania. Przyjęcie takiej regulacji może prowadzić do „dowolności” organów procesowych w zakresie celowości podejmowania tej czynności. Jest bowiem rzeczą oczywistą, że zarządzenie przymusowego sprowadzenia na rozprawę osoby, której dotyczy wniosek o ubezwłasnowolnienie, powinno nastąpić dopiero wtedy, gdy organ procesowy ustali, że „dobrowolne” stawiennictwo tej osoby jest niemożliwe.

Z oczywistych względów na aprobatę zasługuje zastąpienie, w szeregu przepisów regulujących postępowanie w sprawach o ubezwłasnowolnienie, określenia „osoba, która ma być ubezwłasnowolniona” słowami „osoba, której dotyczy wniosek o ubezwłasnowolnienie”. Całkowicie należy podzielić poglądy wyrażone w pkt II. 12 uzasadnienia projektu.

Nie sposób nie zgodzić się także z treścią proponowanego art. 546¹. Wprowadzenie tego przepisu w proponowanym brzmieniu może jednak błędnie sugerować, że inne postępowania cywilne (tzn. inne niż postępowanie w sprawach o ubezwłasnowolnienie) mogą być prowadzone bez poszanowania godności uczestniczących w nich podmiotów. W każdym postępowaniu cywilnym konieczne jest szanowanie godności działających w nim uczestników. Z tego powodu warto rozważyć inną redakcję tego przepisu, polegającą na wprowadzeniu w nim określenia „**szczególnym** poszanowaniem godności osoby, której dotyczy wniosek o ogłoszenie ubezwłasnowolnienia”.

II. Pozostałe propozycje zmian

Pozostałe zmiany koncentrują się głównie wokół problematyki formalizmu procesowego, a ponadto projekt zawiera szereg propozycji porządkujących stan

prawny, zwłaszcza związanych z usuwaniem „niedoskonałości” poprzednich nowelizacji k.p.c. z 2004 i 2005 r.

Z punktu widzenia formalizmu procesowego szczególne znaczenie ma propozycja zmiany art. 424⁶ § 3. Sprowadza się ona do wyraźnego określenia przez ustawodawcę rygoru procesowego w postaci odrzucenia skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia w sytuacji, gdy wniesiono ją z naruszeniem art. 87¹ § 1. Kwestia rodzaju rygoru procesowego, jaki powinien być zastosowany w razie wniesienia tej skargi (a także skargi kasacyjnej) przy niezachowaniu przymusu adwokackiego, budzi wątpliwości w doktrynie i judykaturze³ od czasu dodania w art. 130 k.p.c. paragrafu 5 mocą nowelizacji z 2 lipca 2004 r.⁴

Na podstawie obecnie obowiązującego stanu prawnego można wyróżnić dwa sposoby rozwiązania tego problemu. Po pierwsze, uznajemy, że przepis art. 130 § 5 ma zastosowanie w odniesieniu do innych pism niż pisma zawierające w swej treści środki zaskarżenia rozpoznawane przez SN. W takim wypadku prawidłową konsekwencją procesową wniesienia pisma z naruszeniem art. 87¹ powinno być odrzucenie środka zaskarżenia (a nie pisma). Drugie rozwiązanie polega zaś na uznaniu, że przepis art. 130 § 5 ma charakter szczególny i znajduje zastosowanie do wszelkich pism procesowych, a więc również do pism zawierających środki zaskarżenia. Przyjęcie takiego poglądu prowadzi w konsekwencji do uznania, że pisma zawierające środki zaskarżenia, sporządzone z naruszeniem art. 87¹, podlegają zwrotowi. Rozwiązanie proponowane w projekcie nie usuwa występujących obecnie wątpliwości. Przede wszystkim nie obejmuje ono jednoczesnej propozycji zmiany art. 398⁶ § 2 dotyczącego skargi kasacyjnej. Tymczasem zgodnie z art. 424¹², do postępowania toczącego się na skutek wniesienia skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, w sprawach nieuregulowanych szczegółowo, stosuje się przepisy o skardze kasacyjnej, a nie odwrotnie. Z tego powodu propozycję zmiany art. 424⁶ § 3 należy ocenić negatywnie, jako szczątkową i nieuwzględniającą innych przepisów pozostających z nim w związku.

Proponowana jest zmiana art. 373 poprzez dodanie w nim ostatniego zdania o treści „art. 370¹ stosuje się odpowiednio”. Przyczyną tej zmiany jest występująca wątpliwość interpretacyjna wyłaniająca się na tle wykładni art. 370¹. Po wprowadzeniu tego przepisu do k.p.c. w ramach nowelizacji z 2 lipca 2004 r. nasuwają się wątpliwości, czy kompetencję do odrzucenia apelacji *a limine* przyznano wyłącznie sądowi I instancji, czy też sąd II instancji powinien odrzucić taką apelację

³ Zob. M. Uliasz, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do nowelizacji*, Warszawa 2005, s. 32–33; J. Bodio (w:) *Kodeks postępowania cywilnego*, pod red. A. Jakubeckiego, Kraków 2005, s. 205–206; M. Wyrwiński, *Przymus adwokacko-radcowski w postępowaniu cywilnym po nowelizacji*, MoP 2005, nr 20; uzasadnienie postanowienia SN z 17 czerwca 2005 r., III CZP 49/05, OSNC 2005, z. 10, poz. 180.

⁴ Dz. U. Nr 172, poz. 1804.

przy zastosowaniu art. 373, jeżeli nie uczynił tego sąd I instancji, pomimo zachodzących ku temu podstaw⁵. Po wprowadzeniu proponowanej zmiany usunięte zostaną wątpliwości co do kompetencji sądu II instancji do odrzucenia apelacji a *limine* z przyczyn wymienionych w art. 370¹. Trzeba jednak zauważyć, że bardziej prawidłowe byłoby zamieszczenie dodanego sformułowania „art. 370¹ stosuje się odpowiednio” po zdaniu pierwszym w art. 373. Odpowiednie zastosowanie art. 370¹ jest aktualne bowiem tylko wtedy, gdy zachodziły podstawy do odrzucenia apelacji przez sąd I instancji i nie zastosował on tego rygoru procesowego. Warto też zauważyć, że w pkt II. 10 uzasadnienia projektu błędnie wskazano skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, podczas gdy projektodawcy chodziło z pewnością o skargę kasacyjną, do której wprost odnosi się art. 398⁶ § 4.

Istotną zmianą w zakresie formalizmu procesowego jest propozycja dodania § 2 w art. 135. W tym paragrafie proponuje się wprowadzenie nowego sposobu doręczania pism sądowych, polegającego na złożeniu pisma przesłanego pocztą w placówce pocztowej operatora publicznego, przy jednoczesnym umieszczeniu zawiadomienia o tym w skrytce pocztowej adresata. Ten sposób doręczeń będzie mógł znaleźć zastosowanie tylko na wnioski strony. Podane przez projektodawcę przyczyny wprowadzenia tego sposobu doręczeń są zrozumiałe i zasługują na akceptację. Dotyczy to zwłaszcza zapewnienia pełnej realizacji prawa do sądu osób, które są bezdomne (nie mają adresu). Warto się jednak zastanowić, czy oprócz zmiany art. 135 i 136 k.p.c. nie będzie konieczne dokonanie zmiany także art. 126 § 2, w którym wyraźnie jest mowa o obowiązku podania miejsca zamieszkania stron w pierwszym piśmie procesowym w sprawie. Nie jest bowiem wykluczone, że także po wprowadzeniu proponowanych zmian sądy będą się domagać wskazania miejsca zamieszkania i nadal nie będą akceptować numeru skrytki pocztowej.

III. Podsumowanie

Założone przez projektodawcę cele proponowanych zmian zasługują niewątpliwie na akceptację. Wiele szczegółowych rozwiązań proponowanych w projekcie budzi jednak wątpliwości co do ich spójności z innymi regulacjami zawartymi w k.p.c. Przede wszystkim zwraca uwagę brak założonej z góry koncepcji rygorów procesowych stosowanych w razie wniesienia środków zaskarżenia z naruszeniem art. 87¹. Przyjęcie propozycji zmiany art. 424⁶ § 3 w wersji zaproponowanej w projekcie może tylko pogłębić występujące w doktrynie i orzecznictwie wątpliwości co do tych rygorów.

⁵ Zob. szerzej S. Cieślak, *Wpływ nowelizacji k.p.c. na stopień sformalizowania postępowania cywilnego*, MoP 2004, nr 21, s. 980.